

Π5.2.4 Σύνταξη Ενιαίου Επιμορφωτικού Υλικού

MIS 5035543: «ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

Γνωστικό Πεδίο: **ΙΣΤΟΡΙΑ**

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία Μέσων Χρόνων

Διδακτικό Σενάριο για την Ιστορία Β΄ Γενικού Λυκείου

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Τίτλος διδακτικού σεναρίου:

Η έλευση των Σλάβων στα Βαλκάνια, «Σκλαβηνίες» και σλαβικές εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο (7ος – 10^{ος} αι.)

Δημιουργός/οί: Τάσος Χατζηαναστασίου

Βαθμίδα – Τάξη: Β΄ Γενικού Λυκείου

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές και συμβατότητα με ΠΣ

Ιστορία – Βυζαντινή Ιστορία/Μεσαιωνική Ιστορία –(Κοινωνία – Οικονομία - Δημογραφία) – Μετακινήσεις πληθυσμών κατά τον Μεσαίωνα

- Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα όπως αναφέρονται στο ΠΣ

--Να αναλύουν τις συνθήκες έλευσης και εγκατάστασης των Σλάβων στα Βαλκάνια. -Να ερμηνεύουν τον όρο «Σκλαβηνίες». - Να αξιολογούν την πολιτική που εφάρμοσε το βυζαντινό κράτος για την ένταξη και αφομοίωση των Σλάβων, μέσα από ενδεικτικά παραδείγματα, όπως είναι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά των Σλάβων από τον Ιουστινιανό Β΄(688), τον λογοθέτη Σταυράκιο (783) και τον Νικηφόρο Α΄ (805), καθώς και η πολιτική πρακτική των βίαιων μετακινήσεων των πληθυσμών (Ιουστινιανός Β΄ και Νικηφόρος Α΄).

- Σχέση με άλλες θεματικές ενότητες ή/και θεματικά πεδία του γνωστικού αντικειμένου

Η υποενότητα αυτή αποτελεί προαπαιτούμενο της επόμενης ενότητας: «Βούλγαροι και Σέρβοι: η διαμόρφωση των πρώτων βαλκανικών κρατών».

Χρονική διάρκεια: 1 ώρα

2. ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟΥ– ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ/ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Το σενάριο δομείται βάσει των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Το φαινόμενο των σλαβικών εγκαταστάσεων και η διαχείριση του ζητήματος αυτού από την κεντρική διοίκηση επιτρέπουν την κατανόηση του χαρακτήρα αλλά και την αφομοιωτική δύναμη του βυζαντινού κράτους. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον φαινόμενο με πολλές προεκτάσεις, ιστορικές, γλωσσολογικές, πολιτισμικές, πολιτικές αλλά και διπλωματικές με συνέπειες που αφορούν και την τρέχουσα επικαιρότητα. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην επιστημονική ακρίβεια και σαφήνεια της παρουσίαση ενός σύνθετου φαινομένου. Γεγονός είναι ότι τον 6^ο αι. ομάδες σλαβικών φυλών εγκαθίστανται είτε ειρηνικά είτε βίαια στον ελλαδικό χώρο και αφομοιώνονται σ' ένα πρώτο διάστημα στους θεσμούς της βυζαντινής διοίκησης και ως τον 10^ο αι. γλωσσικά και πολιτισμικά. Επιδιώκεται η παρουσίαση των γεγονότων, των φαινομένων και των βασικών εννοιών που αφορούν τις σλαβικές εγκαταστάσεις στον ελλαδικό/βυζαντινό χώρο με κατανοητό και ελκυστικό τρόπο και παράλληλα γίνεται προσπάθεια να εξασκηθούν οι μαθητές στην επεξεργασία πηγών.

3. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΗΤΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

- Οι εξελίξεις που οδήγησαν στη δημιουργία του ανατολικού ρωμαϊκού κράτους
- Σύγχρονα σλαβικά και κυρίως βαλκανικά κράτη
- Κατανόηση και αξιοποίηση πηγής

4. ΣΚΟΠΟΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Το σημαντικότερο είναι να κατανοηθεί η προέλευση των Σλάβων και ο χαρακτήρας των σλαβικών εγκαταστάσεων στον ελλαδικό χώρο. Σκοπός είναι επίσης να αναγνωρίζουν την δύναμη ενσωμάτωσης αλλόφυλων πληθυσμών στο βυζαντινό κράτος και να αξιολογούν κριτικά τις μετακινήσεις πληθυσμών εντός του κράτους. Τέλος, επιδιώκεται να γνωρίζουν και να κατανοούν τα πολλαπλά επίπεδα σχέσεων (ειρηνικών και συγκρουσιακών) των Σλάβων με την κεντρική βυζαντινή εξουσία.

5 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

Χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, προτζέκτορα και οθόνης, χάρτης Βαλκανίων και σλαβικών εγκαταστάσεων στον ελλαδικό χώρο, διανομή φωτοτυπιών.

6. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Συνδυαστική διδακτική μεθοδολογία (ελεύθερος και κατευθυνόμενος διάλογος, διερευνητική μέθοδος)

Εμπέδωση/αξιολόγηση με φύλλο εργασίας ή/και με ερωτήσεις που μπορεί να απαντηθούν είτε προφορικά είτε γραπτά

7. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

1. Αφόρμηση (5-10 λεπτά)

- 1. Χρήση πηγής

α. Ιωάννης Εφέσου, Εκκλησιαστική Ιστορία. III, στ', 25

Το τρίτο έτος από τον θάνατο του Ιουστίνου, επί της βασιλείας του νικηφόρου Τιβερίου, ο καταραμένος λαός των Σκλαβήνων διέδραμε όλη την Ελλάδα, τη χώρα των Θεσσαλονικέων και ολόκληρη τη Θράκη: κυρίευσαν πολλές πόλεις και κάστρα

Σχολιασμός πηγής:

- Ο όρος Ελλάς στις πηγές της εποχής είχε διάφορες σημασίες. Σήμαινε την κεντρική Ελλάδα αλλά συχνά και την επαρχία Ιλλυρικού, στη σημερινή Βόρεια Ήπειρο και Αλβανία.
- Χρονολογικά βρισκόμαστε στα τέλη του 6^{ου} αιώνα όταν μαρτυρούνται οι πρώτες αβαροσλαβικές επιδρομές
- Δεν μαρτυρείται ακόμη μόνιμη εγκατάσταση Σλάβων στον ελλαδικό χώρο
- 2. Άλλες δυνατότητες αφόρμησης: κατευθυνόμενος διάλογος πάνω στις δυνατότητες εγκατάστασης σλαβικών φυλών στο βυζαντινό κράτος, ελεύθερος διάλογος πάνω στα σύγχρονα σλαβικά κράτη ή/και τις σλαβικές επιδράσεις στην Ελλάδα
- 3. Ερώτηση για ελεύθερο διάλογο του τύπου: «γνωρίζετε να υπάρχει σλαβική παρουσία στην Ελλάδα;»
- Γνωρίζετε λέξεις της σλαβικής στην ελληνική γλώσσα;

Επισημάνσεις:

Ο C. Meyer, 1894, κατέγραψε 274 σλαβικές λέξεις στην ελληνική στα οποία συμπεριλαμβάνει και σλαβικούς όρους όπως βοεβόδας, κράλης κτλ

με βάση την έρευνα του Max Vasmer, 1941, υπάρχουν 2.123 σλαβικά τοπωνύμια στην Ελλάδα αν και στον αριθμό αυτό εμπεριέχονται και πολλά που δεν έχουν σλαβική προέλευση)

2. Παρουσίαση νέας ενότητας (20 λεπτά)

Χρήση προτζέκτορα για την προβολή παρουσίασης (power point) ή αφήγηση με χρήση πίνακα

Βασικά σημεία:

- Οι Σλάβοι εγκαταστάθηκαν στον ελλαδικό χώρο σταδιακά στα τέλη του 6^{ου} και τις αρχές του 7^{ου} αι. με την ανοχή του βυζαντινού κράτους
- Σχημάτισαν νησίδες αγροτικών εγκαταστάσεων με χαλαρή πολιτειακή οργάνωση και σταδιακά εντάχθηκαν στην βυζαντινή διοίκηση (Σκλαβηνίες)
- Οι σχέσεις τους με το βυζαντινό κράτος και το γηγενές στοιχείο υπήρξαν κατά καιρούς εχθρικές, το μεγαλύτερο διάστημα, ωστόσο ήταν ειρηνικές
- Οι Σλάβοι της Ελλάδας αφομοιώθηκαν σταδιακά οικονομικά και διοικητικά αλλά και γλωσσικά και πολιτισμικά

Ενδεικτικές ερωτήσεις ελεύθερου και κατευθυνόμενου διαλόγου

- Πώς φαντάζεστε τις σλαβικές εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο;
- Ποια θα ήταν η σχέση των Σλάβων με το ντόπιο ελληνόφωνο στοιχείο;
- Ποια θα ήταν η σχέση των σκλαβηνιών με την κεντρική διοίκηση;
- Για ποιον λόγο η κεντρική διοίκηση εφαρμόζει τις μετοικεσίες;

Δραστηριότητα: Να δείξετε πώς κάθε ένα από τα παρακάτω τεκμήρια ενισχύουν την άποψη της αφομοίωσης των Σλάβων στο βυζαντινό κράτος και κοινωνία.

- Μια σειρά από σφραγίδες τοπικών αξιωματούχων που είτε φέρουν σλαβικά ονόματα οι ίδιοι (π.χ. Δαρκασκλάβος) είτε η περιοχή η οποία διοικούν («Μιχαήλ βασιλικός σπαθάριος καὶ ἄρχων Κερμινίτζας»)
- Το εθνωνύμιο «Δρογουβίτες» μίας σλαβικής φυλής της περιοχής της Θεσσαλονίκης εξελίσσεται να σημαίνει να σημαίνει στα τέλη του 7^{ου} αιώνα μία περιοχή με ανάμεικτη εθνολογική σύσταση η οποία αποτελεί φορολογική μονάδα του θέματος Θεσσαλονίκης ενώ τον 10^ο αι. εμφανίζεται «Θέμα Δρογουβιτείας»
- Ο γλωσσικός εξελληνισμός που μαρτυρείται και στις υπογραφές σλαβικής καταγωγής ιδιοκτητών γης που σώζονται: «Μάλκος οικοδεσπότης», «Γεώργιος Τζετιρηλεάχας» κ.ά. Η εξάλειψη της σλαβοφωνίας στον ελλαδικό χώρο, πλην περιοχών της Μακεδονίας
- Η οικονομική ταύτιση με το γηγενές στοιχείο, η ένταξη στη διοίκηση και στα ανώτερα οικονομικά στρώματα, η πολιτισμική ενσωμάτωση

Εναλλακτικά: παράθεση και αξιολόγηση πηγών

1) Fallmerayer

Ιστορία της Πελοποννήσου κατά τους Μέσους Χρόνους (1830-1836)

- «Ουδέ σταγών γνησίου και ακράτου ελληνικού αίματος ρέει εις τας φλέβας των χριστιανών κατοίκων της καθ' ημάς Ελλάδος»
- «Οι δε (Σλάβοι της Ελλάδας) μεταμορφώθηκαν σε χριστιανούς Γραικούς»
- Τα 5/6 των Ελλήνων αγροτών είναι εξελληνισμένοι Βούλγαροι (υπόμνημα του 1844)

4

2) Paul Lemerle

«δεν αδικούμε το Βυζάντιο και τον ελληνισμό όταν αναγνωρίζουμε, όπως επιβάλλουν οι πηγές, την αριθμητική σημασία της σλαβικής διεισδύσεως στην Ελλάδα. Γιατί αυτούς τους Σλάβους το Βυζάντιο τους εκχριστιάνισε, τους εκπολίτισε, τους αφομοίωσε και τους έκανε Έλληνες. Κι αυτό είναι μία από τις πιο εντυπωσιακές νίκες του ελληνικού πνεύματος».

(La Chronique improprement dite de Monemvasie, Περί κτήσεως της Μονεμβασίας χρονικό)

Ενθάρρυνση μαθητών να υποβάλουν ερωτήματα

Ενδεικτικά ερωτήματα:

- Ανάκλησης γνώσεων σχετικά με την συγκεκριμένη περίοδο
- Ποιες είναι οι γεωγραφικές περιοχές που αναφέρονται;
- Πώς θα χαρακτηρίζαμε την σλαβική παρουσία στον ελλαδικό χώρο με βάση τις πηγές;
- Πώς θα αξιολογούσατε τις πηγές;
- Ποια προβλήματα εντοπίζετε σ' αυτές;
- Ποια ερευνητικά ερωτήματα προκύπτουν;

Εμπέδωση με φύλλο εργασίας (10 λεπτά)

8. ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Το υλικό αναρτάται στην ηλεκτρονική τάξη (e-class) και η εργασία εμπέδωσης συμπληρώνεται και αποστέλλεται ηλεκτρονικά στον καθηγητή

9 . ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Ζακυθινού Δ. Α., Οι Σλάβοι εν Ελλάδι. Συμβολαί εις την ιστορίαν του Μεσαιωνικού Ελληνισμού, Αθήνα 1945
- Μαλιγκούδης Φαίδων, Η Θεσσαλονίκη και ο κόσμος των Σλάβων, Θεσσαλονίκη 1991
- Μαλιγκούδης Φαίδων, Σλάβοι στη Μεσαιωνική Ελλάδα, Θεσσαλονίκη 1988
- Κατσόβσκα – Μαλιγκούδη Γιάννα, Οι Σλάβοι των Βαλκανίων, Αθήνα 2004
- Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου Μαρία, Οι βαλκανικοί λαοί κατά τους μέσους χρόνους, Θεσσαλονίκη 1992
- Σκοπετέα Έλλη, Φαλμεράϋερ, τεχνάσματα του αντίπαλου δέους, Αθήνα 1997

Ξένη

- Obolensky Dimitri, Η βυζαντινή κοινοπολιτεία, Η ανατολική Ευρώπη, 500-1453, μετ. Γιάννης Τσεβρεμέζ, Θεσσαλονίκη 1991
- Vasiliev A.A, Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, μετ. Δημοσθένη Σαβράμη. Αθήνα [χ.χ.]

- Καστελλάν Ζωρζ, Η Ιστορία των Βαλκανίων, μετ. Βασιλική Αλιφέρη, Αθήνα 1991

10 . ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φύλλο εργασίας

Ιστορία Β΄ Γενικού Λυκείου

Ενότητα Μετακινήσεις πληθυσμών κατά τον Μεσαίωνα

2.1. Η έλευση των Σλάβων στα Βαλκάνια

«Σκλαβηνίες» και σλαβικές εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο (7^{ος} – 10^{ος} αι.)

Φύλλο εργασίας

1. Να δώσετε τον ορισμό του όρου: «σκλαβηνία»

2. Να συνδυάσετε τα ονόματα της αριστερής στήλης με τα γεγονότα της δεξιάς στήλης:

Λειτουργία	Κάλυψη εξόδων για
1. Φαλμεράιερ	α. Σλάβος αρχηγός φυλής που υποχρεώνεται σε μετοικεσία
2. Ιουστινιανός Β΄	β. θεωρία εκσλαβισμού του ελληνικού χώρου
3. Νεβούλος	γ. διέταξε μετοικεσίες Σλάβων
4. Δρογουβίτης	δ. Υποταγή Σλάβων της Πελοποννήσου
5. Σκληρός	ε. Μέλος σλαβικής φυλής του ελλαδικού χώρου

3. Επιλέξτε τη σωστή συμπλήρωση της πρότασης:

Οι σλαβικές εγκαταστάσεις στον ελλαδικό χώρο χρονολογούνται

α. τον 4^ο αι. μ.Χ.

β. τον 8^ο αι. π.Χ.

γ. όχι πριν από τον 6^ο αι. π.Χ.

δ. όχι πριν από τον 7^ο αι. π.Χ.

4. Ο χαρακτήρας των σλαβικών εγκαταστάσεων στον ελλαδικό χώρο ήταν:
- α. απολύτως ειρηνικός.
 - β. αποκλειστικά επιθετικός με λεηλασίες και καταστροφές.
 - γ. κατά περίπτωση και κατά περιόδους, άλλοτε ειρηνικός και άλλοτε εχθρικός.
 - δ. κατά βάση, απειλητικός για την ίδια την επιβίωση της Αυτοκρατορίας.
5. Οι Σλάβοι που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα κατά τη βυζαντινή περίοδο:
- α. διατήρησαν αναλλοίωτη την ταυτότητά τους, εθνική και γλωσσική.
 - β. διατήρησαν παντού τη γλωσσική τους ταυτότητα.
 - γ. εξελληνίστηκαν γλωσσικά σε όλη την επικράτεια.
 - δ. εξελληνίστηκαν στο μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου.

Ο Επόπτης

.....

Ονοματεπώνυμο – Υπογραφή